

[You are what you read]

รวิวรรณ ขำพล

บรรณารักษ์ชำนาญการ 8 หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี



ผู้แต่ง ประพนธ์ เรืองณรงค์
ชื่อเรื่อง นิทานพื้นบ้านชายแดน
ภาคใต้
ฉบับพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 2
ข้อมูลการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร :
สถาพรบุ๊คส์, 2552.
จำนวนหน้า 208 หน้า : ภาพประกอบ.
ISBN 978-974-16-9220-0
ราคา 150 บาท

“นิทานพื้นบ้านชายแดนภาคใต้” เป็นผลงานที่ ร่องศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ รวบรวมจาก ชาวบ้านในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ในช่วงปี พ.ศ. 2529 ขณะรับราชการอยู่ที่มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

นิทานพื้นบ้านเล่มนี้ นับว่าเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้เขียนได้รวบรวมนิทานจากผู้เล่านิทานซึ่งส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ และเป็นชาวไทยมุสลิมเล่าด้วยภาษา มลายูท้องถิ่น แล้วนำมาแปลเป็นภาษาไทยและ ปรับเปลี่ยนภาษาให้หน้าอ่าน เนื้อหาส่วนใดที่เย็นเยือก ก็ปรับให้กระชับขึ้น ทั้งนี้ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือ ในการรวบรวมนิทานจากผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ประกอบด้วย คุณแดง ไชยศิริ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี คุณณรงค์ศักดิ์ คักดารณรงค์ อำเภอมะนัง จังหวัด ปัตตานี คุณมะรียะเปง จะปะเกีย อำเภอยะรัง จังหวัด ปัตตานี คุณสุจินต์ เพียรผล อำเภอยี่งอ จังหวัด นราธิวาส คุณวีระพันธ์ ไชยศิริ อำเภอมะนัง จังหวัด ยะลา คุณชาติร์ สำราญ อำเภอยะลา และ คุณรัตนา พันธุ์สุริยฉาย อำเภอยะลา จังหวัดยะลา

นิทานที่นำมาเสนอมีทั้งหมดจำนวน 60 เรื่อง ผู้เขียนได้แบ่งประเภทไว้ดังนี้

1. **นิทานคติสอนใจ** มุ่งชี้ให้เห็นการดำเนิน ชีวิตที่ถูกต้อง พฤติกรรมของตัวละครไม่ว่าจะเป็น ฝ่ายธรรมะหรืออธรรม ล้วนให้คติสอนใจ ตัวอย่าง เรื่อง แม่จำแม่แค่อ้อยเพียงลำเดียว สะท้อนถึงผลแห่ง ความดีของลูกกตัญญู และเรื่อง ช่างไม้กับช่างเหล็ก ชี้ให้เห็นถึงวิสัยคนพาลไม่สามารถทำลายคนดีได้

2. **อธิบายปรากฏการณ์** หรือสาเหตุต่างๆ เช่น เรื่อง พิษงูเหลือม อธิบายถึงสัตว์มีพิษได้อย่างไร โดย กล่าวถึงงูเหลือมคายพิษทิ้งไว้ ต่อมาสัตว์ต่างๆ เช่น ต่อ ผึ้ง ตะเข็บ ตะขาบ และแมลงป่องรับพิษจาก งูเหลือมจึงกลายเป็นสัตว์มีพิษไปตามๆ กัน หรือ เรื่อง หมู ลิง และมะม่วงหิมพานต์ ทำให้เราทราบ ว่าทำไม

ลิงบางชนิดจึงหางสั้น ทำไมหมูจึงปากบวม จมูกบี้ และทำไมเมล็ดมะม่วงหิมพานต์จึงออกมาอยู่นอกผล ไม่เหมือนกับผลไม้อื่นๆ โดยเล่าถึงความตกใจของ สัตว์ทั้งสอง แถมวิ่งไปชนต้นมะม่วงหิมพานต์จึงเกิด ผลดังกล่าว

3. **กล่าวถึงสมบัติที่ฝังไว้ มักกล่าวถึงมนุษย์** เช่น ฝี คนธรรพ์ รักษาสมบัติที่เก็บไว้ในถ้ำแต่ถูก มนุษย์คดโกงคือ ยืมข้าวของแล้วไม่ส่งคืน หรือส่งคืน ไม่ครบ ฝีหรือคนธรรพ์จึงงดให้บริการแถมปิดปากถ้ำ มาจนถึงทุกวันนี้ ดังเรื่อง ฮาดูบูกิด (ฝีภูเขา) บ้าน กาโศด-บ้านตะลุบัน นอกจากนี้ยังมีลักษณะเดียวกับ ปู่โสมเฝ้าทรัพย์คือ ไม่ยอมให้มนุษย์หยิบยืมสิ่งของ มนุษย์จึงหาทางขโมยทรัพย์สมบัติ

4. **ความเชื่อต่าง ๆ** สะท้อนถึงความเชื่อดั้งเดิม ของมนุษย์ และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา เช่นเรื่อง ฝี หลังกलग ชาวบ้านเชื่อว่าฝีประเภทนี้อยู่ตามภูเขา มักลงมาช่วยชาวบ้านดำนา เก็บเกี่ยวข้าว ดำข้าว ชาวบ้านใช้วิธีไล่ฝีหลังกलगด้วยการชดข้าวสารหรือ เข็มลงตรงหลังกलग ทำให้ฝีตกใจและหายไป

เรื่อง แมงคาเรือง ตะเข็บเล็กๆ ชนิดหนึ่ง ชาวบ้าน เชื่อว่า แมงคาเรืองขยายพันธุ์จากตัวของมันเอง จึง เข้าไปอยู่ในหูเด็กเป็นจำนวนมาก เป็นนิทานสะท้อน ความเชื่อที่น่าสนใจ

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงศาสนาอิสลาม เช่น การ ทำละหมาดวันศุกร์ การชะลามหรือการแสดงความ เคารพเพื่อลาจากกัน จากนิทานเรื่อง ความหวังของ เศรษฐี

5. **ยกย่องผู้เก่งกล้า** ผู้เก่งกล้าในนิทานไม่ จำเป็นต้องเป็นอัศวิน หรือเจ้าชาย อาจเป็นคนพิการ เด็กเล็ก หรือผู้มีความแตกต่างจากคนธรรมดา เช่น เรื่อง นายมิดพำโต นายแรงแบกภูเขา พิเทน-พ้อเนร และเจ้าพริกชี้หู รวมทั้งผู้แสดงอกินหาร เหนือความเป็นจริง เช่นเรื่อง ดาโต๊ะบันยัง แม้ว่าตาย ไปแล้วก็ยังทำให้คนที่มิชีวิตอยู่ปวดหัวไปตามๆ กัน

6. **ตกลงขบขัน** พฤติกรรมตลกที่ชาวบ้านยังเล่ากันไม่เคยเบื่อคือ ศรีชนัญชัย ไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้มีศรีชนัญชัยเช่นกันคือ เปาะเน ศรีชนัญชัยของไทยพุทธมักมีนิสัยฉลาดแกมโกง และไม่ยอมเสียเปรียบใคร แต่เปาะเนตลกแบบซื่อๆ ไม่ซัพซ้อน บางครั้งดูไร้เดียงสา หรือแก้ปัญหาอย่างลวกๆ บางครั้งอาศัยเหนือความเป็นจริง เช่น ตัดปีกฝูงนกแล้วบินไปถึงสวรรค์ จากนิทานเรื่อง เปาะเน-เมาะเน นอกจากนี้ยังมีเรื่อง อาบูนาวัส ศรีชนัญชัยจากดินแดนอาหรับ

7. **เกี่ยวกับสัตว์** สัตว์ในนิทานคือตัวแทนของคน ที่แสดงนิสัยต่างๆ เช่น กล่าวถึงสุนัขจึงจอกบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยเจ้าเล่ห์ นกอินทรีสัญลักษณ์ของผู้มีพลังและเห็นการณ์ไกล สัตว์ในนิทานไทยมุสลิมที่น่าสังเกต เช่น กระจิง เป็นสัตว์ร้ายเล็กคล้ายวางแต่ไม่มีเขา ตัวผู้มีเขี้ยวแหลมคมงอกออกมา กระจิงในนิทานไทยมุสลิมมีนิสัยฉลาดแกมโกง มีปฏิภาณไหวพริบ แต่ถูกมองว่ามีเล่ห์เหลี่ยมจัด และค่อนข้างตระหนี่ ไม่ยอมเสียเปรียบผู้อื่น ลักษณะของกระจิงดังกล่าวจึงเกิดเป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ แนปลาโนะฮูเต ตูวอ แปลว่ากระจิงป่าแก่ หมายถึง ไม่เชื่อง แก่คือนอกจากแก่เฒ่าแล้วยังแก่หรือเข้มขันแข็ง เล่ห์เหลี่ยมด้วย

8. **เกี่ยวกับตำนาน** ตัวอย่างสถานที่เช่น รุสะมิแล หรือสนเก้าตัน เกี่ยวกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เกาะปูเลอาปี และภูเขาเยมะตุตัน ตำนานเกี่ยวกับลูกชายออกตัญญูถูกสาปให้เป็นเกาะ ส่วนแม่เป็นภูเขา เมื่อถึงฤดูมรสุมต่างร้องครวญครางรำหาคัน ชาวบ้านอาจนำเอาเสียงลมเสียงคลื่นไปผูกเรื่องเป็นนิทาน ปัจจุบัน เกาะปูเลอาปี อยู่ในเขตบ้านรังมตแดง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี และภูเขาเยมะตุตัน อยู่ในเขตอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส แต่ที่น่าสังเกตคือนิทานเกี่ยวกับเกาะแก่งในภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เกาะปูเลอาปี ที่จังหวัดปัตตานี เกาะพระม่วง ที่จังหวัดตรัง และเกาะสี่เกาะห้า ที่จังหวัดสงขลา ล้วน

มีตำนานเกี่ยวกับลูกออกตัญญู

นิทานเกี่ยวกับตำนานเหล่านี้เหมาะสำหรับผู้ที่กำลังศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ ภูมินาม ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ

ผู้อ่านจะได้รับความรู้ความเพลิดเพลินรู้คติชีวิต รวมทั้งได้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์ และวิถีชีวิตของผู้คน ซึ่งส่วนใหญ่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รองลงมาเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน

นิทานพื้นบ้านภาคใต้และภูมิภาคอื่นๆ ยังมีอีกจำนวนมากไม่น้อยที่อยู่ในความทรงจำของผู้สูงอายุในท้องถิ่น จึงขอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความสนใจได้ดำเนินการรวบรวมและเผยแพร่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมไว้ให้อนุชนรุ่นหลังสืบไป (๘)

“คนเราไม่สามารถ ‘เล่า’ อะไรได้
ไม่ว่าจะมีข้อมูลที่พิสูจน์แล้วมาก
สักเพียงใด จนกว่าจะได้สร้างโครงเรื่อง
ขึ้นก่อน ฉะนั้นทุกๆ การเล่า จึงมีคำ
อธิบายอยู่ในนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
และโครงสร้างของเรื่องราวนี้แหละ
ที่อาจมีอคติส่วนตัวผลประโยชน์ทาง
อุดมการณ์ อิทธิพลของนาย ฯลฯ
แทรกเข้ามาได้”

นิธิ เอียวศรีวงศ์

“สื่อไทยในสถานการณ์ความขัดแย้ง”
หนังสือพิมพ์มติชน 17 พฤษภาคม 2553